

ANALIZA ŽIVLJENJSKEGA SVETA: PREDSTAVITEV METODE ŽEBLJIČKOV

317

LIFEWORLD ANALYSIS:
INTRODUCTION TO THE PINS METHOD

Kristina Šmitran, *univ. dipl. soc. ped.*
kristina.smitran@gmail.com

Lenka Trpin, *abs. soc. ped*
lenka.trpin@gmail.com

POVZETEK

V članku sva se osredotočili na nekatere metode, ki jih lahko uporabimo za raziskovanje življenjskega sveta ljudi, ki nas zanimajo. Pod drobnogled sva vzeli metodo, ki se v nemškem izvorniku imenuje Nadelmethode, kar sva v slovenščino prevedli kot ‚metoda žebličkov‘. V članku sva opisali projekta, kjer so bile te metode uporabljene in kjer sva lahko izkusili povezavo med teorijo in prakso. Metodo nama je prvič predstavil Dr. Richard Krisch iz Dunaja, ki je imel predavanje na fakulteti v Hildesheimu, ki sva jo obiskovali v sklopu izmenjave Erasmus v šolskem letu 2008/2009. Iz predavanja je pod mentorstvom profesorja Wolfganga Schröerja sledila praktična vaja z uporabo Nadelmethode, ki smo jo v skupini izvedli z mladostniki v mladinskemu centru v Saarstedtu. Metodo sva po prihodu v Slovenijo skupaj s Špelo Razpotnik uporabili tudi v skupini študentk 1. letnika socialne pedagogike.

KLJUČNE BESEDE: *življenjski svet, metoda žebličkov, mladinsko delo, socialna pedagogika.*

ABSTRACT

In the article, we focus on some of the methods which can be used to explore the lifeworld of persons of interest to us, examining in greater detail the method called "Nadelmethode" in German, which we have translated into Slovene as 'metoda žebličkov' ('the Pins Method' in English). The article describes two projects which implemented these methods and allowed us to experience the interaction between theory and practice. We were first introduced to the abovementioned method by Dr. Richard Krisch from Vienna at a lecture held at the University of Hildesheim, which we attended as part of the Erasmus exchange program in the academic year 2008/2009. The lecture was followed by a practical exercise in using the "Nadelmethode", which was carried out with a group of youngsters at a youth center in Saarstedt under the supervision of Professor Wolfgang Schröer. After returning to Slovenia, we collaborated with Dr. Špela Razpotnik and employed this method again in a group of first-year students of social pedagogy.

KEY WORDS: *lifeworld, the Pins Method, youth work, social pedagogy.*

UVOD

Prava informacija je ključna za razumevanje ljudi, da lahko prepoznamo njihove potrebe in jim ponudimo najboljše možnosti za rešitev težavne situacije. Iz koncepta življenjskega sveta (nem. *Lebenswelt*) lahko pridobimo pomembne informacije o različnih skupinah ljudi in svetu, kot ga skupine ali posamezniki vidijo in razumejo. Koncept življenjskega sveta nam omogoča uporabo različnih metod, ki jih lahko med seboj kombiniramo, in nam lahko med drugim dajo odgovore na vprašanja, ki nas v določeni skupnosti begajo. Ne smemo pozabiti, da so te metode le prvi korak. Učenje iz danih rezultatov, proučevanje, iskanje prave rešitve in izvajanje v praksi so preostali koraki, ki vodijo do pozitivnih rezultatov v družbi.

KONCEPT ŽIVLJENJSKEGA SVETA

Prvič se je formulacija 'življenjski svet' (nem. *Lebenswelt*) pojavila v delu **318** Edmunda Husserla (1931, v Moran, 2000) z naslovom *Ideje I*. Koncept je v

delu označeval naše običajno naravno zaznavanje sveta kot povezavo vseh možnih izkušenj. Pozneje je dal Husserl izrazu bolj tehnični pomen. Življenjski svet je postala oznaka, ki je opisovala svet kot fenomen in kot korelacijo našim namenskimi izkušnjami. V vsakdanjih aktivnostih ljudje zavestno ne analiziramo tega, kar doživljamo, zato je posledično naravno vedenje osebe praktično nerefektivno. Vsi pomeni imajo svoje izvore v življenjskem svetu, ki je tudi predpogoj za celotno kultivacijo znanja. Skozi refleksijo lahko proučimo in konceptualiziramo življenjski svet. Ravno tako refleksija ozavesti fenomene sveta in jih tako napravi dostopne analizi, namesto da jih jemljemo kot samoumevne (Husserl, 1983, v Moran, 2000).

Svet vsakega posameznika Husserl (prav tam) opiše kot svet med svetom narave (in okolja) in svetom kulture (ali duha), kar razloži kot predteoretično izkušnjo, ki nam omogoča interakcijo z naravo in razvoj naših lastnih kulturnih oblik (prav tam). O tej dualnosti Gadamer (1989) pravi, da sta oseba in svet sestavljena drug iz drugega in tvorita enotnost, ki je ne moremo ločiti. Po tej razlagi živeti pomeni biti v zgodovinskem, kulturnem in socialnem kontekstu. To skupaj z osebo tvori enotnost. Glede na Husserlovo (1983, v Moran, 2000) raziskovanje je jasno, da ne obstaja en sam življenjski svet, temveč da moramo upoštevati obstoj tudi drugih svetov. Začetek je z domačim svetom (nem. *Heimwelt*), ki se seka z drugimi svetovi, ki so bližje ali bolj oddaljeni od tega začetnega sveta. Poudarja svetove, ki nastanejo iz različnih kultur in pomembno vplivajo na življenjski svet posameznika.

Izraz življenjski svet je bil pomemben tudi za Alfreda Schutza, ki je gradil na ideji Edmunda Husserla in sprejel nekatere njegove poglede na temo. Schutz (Schutz in Luckmann, 1980) trdi, da mora znanost, ki želi interpretirati in razložiti človeško aktivnost, začeti opisovati osnovne strukture realnosti, vsakodnevnega življenjskega sveta nekoga. Strukture življenjskega sveta Schutz razume kot ,tkanino' pomena, ki se ga v naravnem obnašanju jemlje kot samoumevnega, kot nekaj, kar je ,samorazumljivo' resnično. To realnost je sam izkusil kot socialno in za to socialno dimenzijo je Schutz priskrbel temelje za celovito socialno teorijo (prav tam). Podobno kot Husserl Schutz piše, da je vsakodnevni življenjski svet področje realnosti, v katerega se lahko človek vplete in ga lahko spremeni, medtem ko v njem deluje s sredstvi svojega aktivnega organizma. Vsakodnevni življenjski svet bi lahko razumeli kot oznako za realnost, ki jo buden in običajen odrasli jemlje kot samoumevno v okviru zdrave pameti (prav tam).

Če se navežemo na zmožnost posameznika, da spreminja lastni življenjski svet, ki jo omenja Schutz, ne moremo mimo koncepta socialnega kapitala, kot

ga opisuje Bourdieu in ki je pomemben mehanizem v življenju posameznika v povezavi z njegovim življenjskim prostorom. Socialni ali družbeni kapital tvori „celoto dejanskih ali potencialnih virov, odvisnih od tega, ali ima individuum trajno mrežo bolj ali manj institucionaliziranih odnosov medsebojnega poznavanja in medsebojnega priznavanja“ (Bourdieu, 2003, str. 99). Viri so povezani s pripadnostjo skupini kot celoti posameznikov, ki jih združujejo stalne in koristne vezi, ki se vzpostavljajo in ohranjajo z bližino (prav tam). Izvor socialnega kapitala so socialne mreže (Dragoš in Leskošek, 2003), ki pa niso naravno dejstvo, ki bi obstajalo za vedno, ko je vzpostavljeno, temveč jih je treba ohranjati. Socialni kapital torej „označuje interakcijske lastnosti mrež, ki posameznikom olajšujejo ali pa otežujejo dosegljivost in (iz)rabo različnih kapitalskih virov“ (Dragoš in Leskošek, 2003, str. 43–44). Če povzameva, socialna organizacija določa socialni kapital, ta pa „pospešuje doseganje ciljev, ki jih ne bi mogli doseči v njegovi odsotnosti ali pa bi jih lahko dosegli samo za višjo ceno“ (Coleman, 2004, str. 386). Socialni kapital je pomemben zato, ker je razlog za družbeno neenakost med člani mrež, ki so ga deležni (Dragoš in Leskošek, 2003, str. 65). Posameznikom omogoča spreminjanje položaja v družbenem prostoru oz. njihovega življenjskega sveta.

Vse prej omenjeno pomeni, da družbeni svet ni čisti kaos, ki bi ga lahko poljubno skonstruirali, vendar prav tako tudi ni popolnoma strukturiran in zmožen vsakemu vsiliti načela svoje lastne konstrukcije. Posamezniki nedvomno konstruirajo svoj pogled na svet, a ta konstrukcija ne poteka v družbeni praznini, temveč je podrejena strukturalnim prisilam (Bourdieu, 2003). Če upoštevamo, da je moč družbenih struktur vidna v potrjevanju in izvrševanju skozi oblike simbolnega in neopaznega nasilja (Bourdieu, 2003), je zanimivo, da v kontekstu institucij Giddens (1984) kot najbolj pomemben vidik strukture izpostavi pravila in ponavljajoča se sredstva, ki so tam prisotna. Del posameznikovega življenjskega sveta in okolja namreč sestavljajo tudi institucije in Giddens (prav tam) trdi, da so institucije že po definiciji ene trajnejših značilnosti socialnega življenja.

Ko govorimo o življenjskem svetu posameznika, pa nimamo v mislih le socialnih ter institucionalnih mrež, temveč tudi konkretne fizične prostore ali kraje, kjer se posameznik giba in zadržuje. Zanimivo povezavo med socialnim in fizičnim svetom, ki se nama zdi z vidika razumevanja koncepta življenjskega sveta še posebno pomembna, naredi Bourdieu (2003). Po njem vsak posameznik zaseda določen položaj v družbenem prostoru, ki je hierarhiziran, zato se položaji med sabo izključujejo in druga drugo določajo.

320 Ta položaj oz. moč nad prostorom je odvisen od različnih kapitalov, ki jih

ima posameznik, in se kaže v kraju fizičnega prostora, v katerega je umeščen. Distribucija posameznikov ter distribucija dobrin in storitev v fizičnem prostoru sta soodvisni. Njuni razporeditvi določata vrednost različnih regij fizičnega prostora, ki se med seboj ujemajo – na primer območja bogatašev in območja getov. Vsem na določenem prostoru je skupno, da na primer zasedajo najvišje položaje v svojem poklicu ali pa obratno – najnižje. Tako kot je hierarhiziran družbeni prostor, se ta hierarhija izraža tudi v fizičnem prostoru. Območja koncentracije dobrin in kapitalov se postavljajo nasproti območjem, kjer se zadržujejo prikrajšani. Tako v družbenem kot v fizičnem prostoru drug brez drugega ne morejo obstajati: „o prestolnici (*la capitale*) lahko ustrezno razmišljamo le v razmerju do province, ki je zgolj in samo (seveda relativno) odsotnost *la capitale* in pomanjkanje kapitala“ (Bourdieu 2003, str. 69).

Življenjski svet Habermas vidi kot osnovo za socialno integracijo in kohezijo v lastni uporabi „kulturne zaloge znanja, ki je vedno in že poznana“ in posredno skupinsko prepoznana (Habermas, 1989, v Lüdert, 2010, str. 1). Medtem ko po eni strani Habermas vidi priložnosti za integracijo in izenačitev v svetu, ki obdaja posameznika, se Bourdieu osredotoča na proizvajanje neenakosti. Struktura porazdelitve kapitala je struktura družbenega sveta; predstavlja omejitve možnosti uspeha in praks, ki urejajo funkcioniranje sveta trajno (Bourdieu, 2004). S tem ko so družbene strukture preobražene v prostorske, se zgodi učinek naturalizacije, navidezne samoumevnosti družbenih in prostorskih delitev (Bourdieu, 2003). Bourdieu prav tako trdi, da „pomanjkanje kapitala ljudi priklepa na en kraj, to pa vpliva med drugim na njihovo manjšo uspešnost.“ Gre za začaran krog, ki eno skupino krepi, drugo pa zatira (prav tam, str. 72).

RAZISKOVANJE ŽIVLJENJSKEGA SVETA

Pri raziskovanju življenjskega sveta se je treba zavedati, da se posamezniku njegov življenjski svet zdi samoumeven (Schutz in Luckmann, 1980). Ta fenomen pojasni Bourdieu (2003), ki pravi, da se družbene strukture pri posamezniku postopoma spremenijo v mentalne, družbeni svet in njegova ureditev pa se nam zaradi ponotranjenja zdita samoumevna. Družbeno realnost tako zaznavamo kot naravni svet. Za spreminjanje posameznikovega delovanja ter družbenega položaja je torej potrebna refleksija njegovega življenjskega sveta.

Raznovrstne raziskovalne študije, ki podrobneje raziskujejo prizorišča življenjskega sveta, so metodološko zelo različno oblikovane in segajo od standardiziranega intervjuja in analitskih postopkov in različnih tehnik nestandardiziranega intervjuja vse do opazovanja z udeležbo (Pfadenhauer, 2005). Zanimivo se nama zdi dejstvo, ki ga omenja Pfadenhauer, in sicer, da so nestandardizirani postopki postali prevladujoči v nemško govorečih raziskavah o mladini. To se je po njenem mnenju zgodilo nedavno in je najverjetneje povezano z večjim priznavanjem raziskovalnega dela Centra za sodobne kulturne študije (CCCS) iz Birminghama s strani strokovne javnosti.

Če raziskovalna metodologija skuša „rekonstruirati viden svet, kot naj bi bil, skozi oči idealnega tipa (neke) realnosti“ (Honer, 2004, str. 114), mora biti ta raziskava oblikovana kot „analitična etnografija življenjskega sveta“. Anne Honer je, naslanjajoč se na *Strukture življenjskega sveta* po Alfredu Schutzu, skovala frazo „etnografija življenjskega sveta“, s katero je želela poudariti pomembnost rekonstrukcije subjektivne perspektive (Honer, 1993). Sociološka analiza življenjskega sveta se posebno zanima za perspektivo, s katero ljudje, ki so predmet raziskave, zaznavajo delčke socialnega sveta, ki so za njih pomembni. Benita Luckmann (1970) je zapisala, da so taki pomembni delčki, na katere se gleda z določene perspektive, „majhni socialni življenjski svetovi“. Majhen socialni svet prikazuje korelacijo subjektivne izkušnje realnosti v delni ali trenutno razdeljeni kulturi (Hitzler in Eberle, 2004). Kar tu lahko doživimo, ni izkušnja deljenja (življenjskega) sveta s preostalimi, temveč izkušnja, da deli, ki so nekomu pomembni, niso zgolj določeni s strani posameznika, temveč so združeni skupaj z drugimi. Z drugimi besedami – povezava subjektivne izkušnje v majhnih socialnih življenjskih svetovih je „mi izkušnja, ki ni deljena izkušnja, temveč je izkušnja skupnosti, ki je pojmovana pod izrazom mi izkušnja“ (Pfadenhauer, 2005).

METODE ŽIVLJENJSKEGA SVETA

Za raziskovanje prizorov življenjskega sveta in za rekonstrukcijo majhnih socialnih življenjskih svetov na splošno ter še posebno svetov kulturne izkušnje se poslužujemo številnih postopkov iz zaloge metod empiričnih socialnih znanosti. Pfadenhauer (2005) je opazovanje z udeležbo opredelila kot enega osnovnih pristopov. Omenjeni pristop pomeni, da vstopimo v socialno polje, ki ga proučujemo, kolikor intenzivno lahko. Ob tem naj bi

poskušali postati čim bolj podobni – vse do njihovih jezikovnih in običajnih navad – ljudem, ki jih proučujemo. Poskus, da bi opazovali in sodelovali tako, ni vedno uspešen, prav tako obstaja možnost, da ne doseže predhodnih pričakovanj. Če poskus uspe, izkoristimo vrsto in kakovost podatkov, ki bi jih težko pridobili z drugimi raziskovalnimi metodami. Podatki so predvsem informacija o tem, kako in kaj posameznik doživlja v svojem življenjskem svetu (prav tam). Podobno zapišeta Hitzler in Eberle (2004), saj po njunih besedah analiza življenjskega sveta rekonstruira notranji pogled posameznika v različnih lokalnih okoljih, področjih pomena in specifičnih svetovih. Namen analize je po njunem doseči boljše vsesplošno razumevanje udeležencev in njihovega življenjskega sveta/svetov.

SOCIALNO MAPIRANJE

Socialno mapiranje je raziskovalna metoda, ki vključuje spraševanje ljudi, da razkrijejo, kje vidijo meje svojega prostora. To metodo običajno uporabimo z namenom, da razvijemo in izboljšamo svoje razumevanje skupnosti in kraja. Včasih to vključuje sprehod z osebami in pogovarjanje z njimi, medtem ko se gibljejo skozi opredeljene prostore in vidimo, kako se njihovi dogovori in oblikovanje skupnosti definira skozi njihove interakcije in gibanja (Community Sustainability, 2004).

MISELNI ZEMLJEVIDI

Strukture prostorov pomenijo različno različnim ljudem. To je odvisno od starosti, spola, poklica, življenjske situacije, zaposlenosti, izvora in podobnih socialnih struktur ter hkrati od individualnih biografskih izkušenj, omrežja in družinskih okoliščin (Früchtel, Cyprian in Budde, 2007).

Metodo miselnih zemljevidov se uporablja za pridobivanje pomenov domače okolice (Früchtel, Cyprian in Budde, 2007). Otroke, mladostnike, odrasle in starejše ljudi lahko spodbujamo k risanju svojih življenjskih svetov. Pri tem naj bi označili pomembne kraje ter izpostavili posamezne pomene in zaznavanje domačega okoliša na sliki. Na primer: kraje, kjer se zbirajo, kraje, ki se jih izogibajo, ali kraje, ki jih ne marajo obiskovati, ipd. Tako dobimo vpogled tako v socialne prostore kot v socialne mreže sodelujočih (Deinet in Krisch, 2009a).

Ena variacija miselnih zemljevidov je risanje centralnega prostora, kot je dom, mladinski center ipd., v sredini slike. Potem udeleženec nariše različne za njega pomembne kraje, ki izhajajo iz centralnega prostora. Tako slika ni geografsko točna, ima pa simbolični pomen – na primer razdalje, velikosti različnih hiš in prostorov. Naslednji korak je dodatek k sliki, s tem da sprašujemo vprašanja glede detajlov, kot je barva (Deinet in Krisch, 2009a). Težava, na katero lahko naletimo, je, da je pogosto težko prepričati mlade, da rišejo, čeprav sam videz slike ni glavni namen miselnih zemljevidov. V takem primeru lahko uporabimo sodobno tehnologijo in nove medije (prav tam).

Posebna vrednost te metode je predstavitev življenjskih svetov ljudi iz njihovega lastnega subjektivnega pogleda. Metodo se lahko uporabi v skupinah, na primer skupinah deklet, pri mladinskem delu, pri vzgojni pomoči in v šolskih razredih (prav tam).

METODA ŽEBLJIČKOV

Metoda žebličkov je metoda za vizualizacijo določenih lokacij in prostorov (kot so stanovanjska naselja, kraji, kjer se ljudje srečujejo, preživljajo svoj prosti čas) ter se jo lahko, kot piše Deinet (2009), pri mladinskem delu uporabi kadarkoli. To aktivno metodo, ki hitro pokaže rezultate, je prvi predstavil Norbert Ortmann ter je bila oblikovana za otroke, najstnike in druge ciljne skupine. Namen metode je označiti določene kraje na zemljevidih sosesk udeležencev metode in delov mesta, kjer ti preživljajo svoje vsakodnevno življenje, kjer potekajo njihove aktivnosti in kjer označijo tudi kraje, ki jih ne obiskujejo oz. ne poznajo. Metoda uporablja žebličke različnih barv, ki poudarijo njihovo vsakdanje življenje, kamor običajno gredo ali ne gredo (prav tam).

Žebličke v različnih barvah se uporablja glede na določene kriterije, na primer starost in spol. Končni rezultati lahko na primer pokažejo, katere prostore imajo raje dekleta in katerih krajev se mlajši mladostniki izogibajo. Ker so žeblički raznobarvni, se rezultati hitro 'preberejo' in lahko pokažejo različne dejavnike hkrati na isti površini (Deinet in Krisch, 2009b).

Najpogostejši in najbolj priporočljiv razlog za uporabo metode žebličkov je takrat, ko želimo vedeti, katera so neformalna mesta srečevanja mladih v soseski/socialnem območju in katere so njihove prostočasne aktivnosti. Eden od ključnih dejavnikov za uspešnost metode je postavljanje jasnih, razumljivih vprašanj in definiranje kriterijev, ki so običajno ponazorjeni z

različno barvo žeblička in lahko izražajo, katere neformalne lokacije so dekleta in fantje različnih starosti označili kot pomembne ali celo kot nepomembne. Pri tem je pomembno, da za vsako dodatno vprašanje uvedemo novo barvo žeblička. Z vprašanjem o specifični lokaciji in neformalnih krajih srečevanja lahko pridobimo rezultate in informacije o naši ciljni skupini. Izvemo lahko, ali se sodelujoči v metodi bojijo določenih področij in krajev ter ali se zaradi kakršnihkoli razlogov izogibajo določenim lokacijam (prav tam).

Metodo se lahko uporablja v institucijah, npr. v mladinskih organizacijah in šolah, pa tudi na javnih prostorih ali celo kot „mobilno metodo žebličkov“ (prav tam, str. 85). Deinet in Krisch (prav tam) razložita, da je mobilna metoda primerna za ljudi, ki prečkajo določen kraj v mestu/socialnem področju in lahko sodelujejo s svojim pogledom na svoj življenjski prostor na „mobilni“ steni, zemljevidu, ki je lahko na primer postavljen na stiroporni plošči. Prostor in lokacija takih dejanj, naj bi bila pazljivo izbrana, zato da lahko dobimo uporabne informacije in da omogočimo dobre pogoje za komunikacijo in pogovor s posamezniki, ki sodelujejo v tej metodi. To je zelo pomembno, saj so za metodo žebličkov ključni pogovor, postavljanje jasnih vprašanj, razjasnjevanje negotovosti in sodelovanje z udeleženci (prav tam).

Čeprav metoda žebličkov ponuja dober pregled nad socialnim prostorom, ji primanjkuje vpogleda v odnose med posameznikom in označenimi prostori. Metoda je lahko pomembno izhodišče za uporabo nadaljnjih metod. Pozitivne lastnosti metode žebličkov so udeležnost velikega števila ljudi v relativno kratkem času – kar spominja na kratek intervju –, veliko možnosti za kombinacijo z drugimi metodami, saj se je metoda izkazala za uspešno v številnih projektih, še posebno pa je bila uspešna kot začetna metoda. Nenazadnje je metoda žebličkov izvrstna metoda za skupine mladih, ki so socialno izključeni. Metoda omogoča aktivno participacijo otrok, mladostnikov in odraslih in z majhnim vložnim trudom vodi do hitrih rezultatov. Po mnenju Deineta in Krischa (prav tam) je metoda žebličkov idealna metoda socialne analize.

IZKUŠNJE UPORABE METODE ŽEBLJIČKOV V SOCIALNOPEDAGOŠKI PRAKSI

V prvem delu članka sva avtorici opisali koncept življenjskega prostora in njegove analize. V drugem delu bi radi prešli na praktični vidik – kako se lahko ta koncept uporabi pri socialnopedagoškem delu z različnimi ciljnimi skupinami. Odločili sva se opisati najine praktične izkušnje uporabe

koncepta pri delu z mladimi. Radi bi poudarili, da si tako pri uporabi metod kot pri izbiri ciljne populacije ni treba postavljati omejitev oziroma da si lahko privoščimo nekaj ustvarjalnosti in izvirnosti. Seveda obstaja že kup dodelanih in preizkušenih metod analize življenjskega prostora, ki so običajno usmerjene na delo z uporabniki, vendar to nikakor ne pomeni, da jih ne moremo spremeniti ali prilagoditi svojim potrebam ali pa se iz njih naučiti tudi nekaj o sebi – analizirati življenjski prostor nas samih – socialnih pedagogov.

Prva praktična izkušnja uporabe metode je prav primer zadnjega, se pravi analize lastnih življenjskih prostorov. Analizo smo izvedle Špela Razpotnik in avtorici članka s študentkami in študenti prvega letnika socialne pedagogike v študijskem letu 2009/10 pri vajah predmeta teoretična pojmovanja težav v socialni integraciji. Uporabile smo metodo socialnega mapiranja oz. natančneje metodo žebličkov. Zanje smo se odločile, ker omogoča takojšnjo refleksijo, pregledne in vidne rezultate ter ponazarja srečevanja oz. nesrečevanja življenjskih svetov posameznikov, torej omogoča primerjavo. Namen vaje je bil seznaniti se s konceptom (analize) življenjskega prostora, raziskati lastne življenjske prostore in si z dobljenimi ugotovitvami pomagati pri usmeritvi praktičnega dela v okviru vaj. Ne nazadnje pa tudi na lastni koži preizkusiti eno izmed metod, ki jih pozneje lahko uporabimo pri delu s ciljnim skupinami. Pri izvedbi vaje smo se omejile na področje Ljubljane. S študentkami in študenti smo želele raziskati, kje v Ljubljani se pogosto zadržujejo, kje preživljajo prosti čas, katerih krajev se izogibajo, kje menijo, da živijo marginalne skupine posameznikov, ter katere kraje bi radi bolje spoznali. Za izvedbo vaje smo uporabile zemljevid mesta Ljubljane velikosti približno 40 × 40 cm, ki smo ga pritrldile na ravno podlago iz stiroporja, ter barvne risalne žebličke, za vsako izmed vprašanj oz. kategorij drugo barvo:

- kraj, kjer se pogosto zadržujem: žebliček rumene barve;
- kraj, kjer preživljam prosti čas: žebliček modre barve;
- kraj, ki se ga izogibam: žebliček zelene barve;
- kraj, ki bi ga rad/-a bolje spoznala: žebliček bele barve;
- kraj, kjer se po mojem mnenju zadržujejo pripadniki marginalnih skupin: žebliček rdeče barve.

Pred izvedbo metode smo priskrbele zemljevid mesta in ravno podlago iz stiroporja, ki smo jo prilagodile velikosti zemljevida. Zemljevid smo na podlago pritrldile z manjšimi žeblički, za izvedbo metode pa smo uporabile večje risalne žebličke z okroglimi glavami različnih barv. Pozorne smo bile, da je bilo število žebličkov vsake izmed barv enako številu študentov. Pri tem smo

imele nekaj težav, saj je bilo število žebličkov različnih barv neenakomerno. Težavo smo rešile z barvanjem in uporabo žebličkov druge vrste.

Na začetku izvedbe vaje smo študentkam in študentom obrazložile koncept analize življenjskega prostora ter potek in namen izvedbe metode. Vsak izmed njih je dobil po en risalni žebliček vsake barve. Povabile smo jih, da si ogledajo zemljevid in odgovorijo na zastavljena vprašanja, tako da žebliček ustrezne barve zabodejo na zanje ustrezen kraj. Na primer, če je kraj v Ljubljani, kjer se pogosto zadržujem, okolica Pedagoške fakultete, na ta kraj na zemljevidu zabodem rumen žebliček. Tako smo zemljevid Ljubljane in kraje na njem opremili s subjektivnimi pomeni. Na podlagi dobljene slike smo ugotavljali, kje se pojavljajo skupine žebličkov enakih barv oziroma kje nekateri žeblički samevajo, ter iskali razloge za to. Ugotovili smo, da so se žeblički rumene in modre barve – kraj, kjer se pogosto zadržujem, ter kraj, kjer preživljam prosti čas – grupirali predvsem v centru mesta okrog Pedagoške fakultete ter okrog krajev, kjer so študentje stanovali. Kot kraji, ki bi si jih želeli bolje spoznati, so se pojavljali npr. Rožna dolina in Fužine. Rdeči žeblički so se pojavljali npr. v Fužinah, v centru mesta, na Rakovi Jelši in okrog železniške postaje. Naj omeniva, da so bili trije izmed teh krajev pozneje tudi cilji za terensko delo nekaterih skupin. Pri zadnji izmed kategorij, to so kraji, ki se jih izogibam, so se pojavljale npr. Žale, Fužine in Tivoli.

Prvi del vaje je torej obsegal mapiranje. Z namenom označenim krajem dodati več subjektivnosti in pomena ter premostiti slabost metode, ki jo navaja Deinet in Krisch (2009b), tj. pomanjkanje vpogleda v odnose med posameznikom in označenim prostorom, smo v drugem delu v manjših skupinah izvedli refleksijo vaje in dobljene slike. Pogovor smo razvijali okrog vprašanj: Kako mi je bila vaja všeč? Kako sem se počutil/-a? Je bilo težko izbrati kraje? Kakšna je slika naših življenjskih prostorov? Me je kaj presenetilo? Katere kraje dobro poznamo? Katerih se izogibamo? Kakšni so razlogi za to? Kaj lahko iz tega potegnemo za socialnopedagoško delo? Se katere izmed kategorij med sabo povezujejo? Smo se na podlagi vaje naučili česa novega o svojem življenjskem prostoru? Študentom je bila vaja na splošno všeč in povedali so, da so z njo dobili drugačen pogled na območje mesta in svoj življenjski prostor. Zanimive so bile ugotovitve, kako se zadržujemo na vedno istih prostorih in kako različne kraje opremljamo s podobnimi vrednotenji (žeblički enakih barv so se namreč kar precej grupirali). Nadalje so povedali, da so imeli največje težave z izbiro kraja pri vprašanju Katerih krajev se izogibam?. Večina študentov je rekla, da ni posebnega kraja, ki bi se ga izogibali. Naj omeniva, da je v eni izmed skupin precejšnje število študentov

žebliček zabodlo na področje Žal, saj so rekli, da se na splošno izogibajo pokopališč. Na podlagi te kategorije smo oblikovali eno izmed podskupin za refleksijo vaje, pri kateri se je izkazalo, da tema smrti pri študentih vzbuja precejšnje nelagodje. Ker pa namen vaje ni bil raziskati naš odnos do smrti, temveč opremiti kraje na zemljevidu s subjektivnimi pomeni, to navajamo le kot zanimivost in morda kot primer ali idejo možnosti uporabe metode v različne namene. Na tem mestu se avtorice sprašujemo, ali bi lahko kategorijo krajev, ki so za nas nekakšen tabu, oblikovale drugače, tako da bi študentje nanjo lažje odgovorili. Izogibanje je precej močna beseda – morda bi namesto nje lahko uporabile besedo nelagodja ali kraji, kamor nerad/-a zahajam, kjer se ne počutim udobno ali varno.

Pri refleksiji krajev, kjer se po mnenju študentov zadržujejo marginalne skupine – kot taki kraji so se največ pojavljali Fužine, Rakova Jelša in center mesta –, smo se dotaknili nekaterih stereotipov, mitov in govoric pa tudi lastnih izkušenj in strahov. V nekaterih primerih so se namreč omenjeni kraji pojavljali tudi kot kraji, ki jih študentje ne poznajo oziroma se jih izogibajo. Kot pozitivno posledico načetja teme in uvida prepletanja različnih kategorij ter pogovora o nemalokrat kontrastnih mitih na eni ter osebnih izkušnjah na drugi strani avtorice ocenjujemo poznejšo odločitev dveh podskupin za izvedbo terenskega dela vaj na področju Fužin. Tako so študentke bolje spoznale predel Ljubljane, ki je bil zanje pred tem morda nekakšen tabu, ter razbile nekatere stereotipe in mite.

Kot je razvidno iz navedenih primerov, so v nadaljnjih srečanjih v okviru vaj študentke in študentje postopoma oblikovali delovne skupine ter načrtovali praktične obiske različnih krajev v Ljubljani ter navezavo stika z različnimi ciljnim skupinami, ki živijo na teh krajih. Izsledki oziroma ugotovitve iz opisane vaje metode žebličkov so študentom in študentkam služile kot smernice in pomoč pri izbiri krajev in ciljnih skupin. Pri tem smo se oprli predvsem na kategorije, katerih krajev še ne poznajo dobro, ki si jih želijo bolje spoznati in kjer se po njihovem mnenju zadržujejo marginalne skupine posameznikov. Spodbudile smo jih tudi k povezavi uporabljene metode s praktičnimi izkušnjami ter uporabo novih spoznanj pri delu s ciljno populacijo.

Druga izkušnja praktične uporabe metod analize življenjskega sveta, ki bi jo radi opisali, je potekala v okviru manjšega praktičnega projekta na Univerzi v Hildesheimu v Nemčiji, kjer sva avtorici članka opravljali študijsko izmenjavo in kjer sva se tudi seznanili z zgoraj navedenimi metodami. Pri predmetu smo dobili navodilo za izvedbo praktičnega projekta v manjših skupinah.

328 Namen vaje je bil navezati stik s skupino mladih, ki niso iz Hildesheima, ter

raziskati njihove življenjske svetove. V skupini smo se odločile izvesti projekt v manjšem kraju Sarstedt v bližini Hildesheima, in sicer v tamkajšnjem mladinskem centru. Za izvedbo projekta smo želele uporabiti metodo, ki bi nam omogočila čim boljši vpogled v življenjski svet mladostnikov v relativno kratkem času, ki smo ga imele na razpolago, obenem pa bi bila preprosta, pregledna ter bi jih pritegnila. V ta namen smo sprva želele uporabiti metodo mapiranja, vendar nismo mogle najti primernege zemljevida kraja. Tako smo se pozneje odločile za metodo miselnih zemljevidov, ki prav tako omogoča precej dober vpogled v subjektivni življenjski svet posameznika, je preprosta in hitra. Omenjeno metodo smo se odločile dopolniti z možgansko nevihto in pogovorom o tem, kaj mladi pogrešajo v svojem kraju.

Ena izmed študentk se je z mladinskim centrom Kleck's dogovorila za obisk. Pred odhodom smo pripravile potreben material: manjše liste za miselne zemljevide, večje liste za možgansko nevihto, pisala različnih barv in nalepke. Ob prihodu smo si najprej ogledale mladinski center. Zaposleni so nam za izvedbo delavnice ponudili osrednji prostor. Pripravile smo pripomočke ter navezale stik z mladimi, ki so se zadrževali v prostoru. Sprva smo k sodelovanju povabile dekle in jo prosile, da nam nariše subjektivni zemljevid svojega življenjskega sveta. Povabile smo jo, naj si izbere ali zamisli različne kraje, kjer se zadržuje pogosto in veliko časa ali pa so zanje pomembni, jih umesti v sliko ter poveže med sabo. Kot poudarjata tudi Deinet in Krisch (2009a), pri tem ni bila pomembna pravilna geografska razporejenost narisanih krajev, temveč, da so odgovarjali pomenom, ki jih imajo za dekle. Slika, ki je nastala, izraža bolj neke vrste časovni kot pa geografski zemljevid. Na sliki se namreč večkrat pojavlja dom, od koder gre puščica prek vlaka do šole ter spet z vlakom domov. Od tam sledijo različne možnosti preživljanja prostega časa, na primer mladinski center, prijatelji, orkester, kolo, verouk oz. dejavnosti znotraj doma. Tako ima slika obliko nekakšnega kroga, saj od doma puščica ponovno vodi v šolo itd. Iz slike je razviden dekletov vsakdanjik, ki se ponavlja. Na koncu smo dekle povabile, da različne kraje na sliki označi z majhnimi okroglimi nalepkami: kraje, kjer se zadržuje veliko časa, s štirimi, kraje kjer se zadržuje manj časa, pa z manjšim številom nalepk. Kot kraj, kjer se zadržuje največ časa, je označila dom, in sicer s štirimi nalepkami, mladinski center pa z eno nalepko.

Zaradi jezikovnih preprek ob koncu izvedene metode žal nismo izvedle pogovora o vaji in o pomenih narisanih krajev ter njihovih povezav. Ob možnosti razlage subjektivnih pomenov bi namreč lahko dobile veliko boljši vpogled v življenjski svet dekleta. Meniva, da metoda ni samozadostna, 329

temveč potrebuje refleksijo in pogovor. S tem jo lahko uporabimo kot metodo samospoznavanja in odpiranja za posameznika pomembnih ter pogosto občutljivih in zahtevnih tem, povezanih z vsakdanjikom.

Nato smo k sodelovanju povabile skupino mladostnikov, ki so se zadrževali v centru. Namesto za risanje svojih življenjskih svetov so se raje odločili za možgansko nevihto in pogovor o tem, kaj zanje pomembnega pogrešajo v svojem kraju. Povedali so nam, da se pogosto odpeljejo do bližjega večjega kraja, saj v svojem kraju ne dobijo vsega, kar si želijo ali potrebujejo. Kot stvari, ki jih pogrešajo, so navedli predvsem imena različnih prodajaln in restavracij s hitro prehrano.

Pri izvedbi metode smo študentke opazile, da so imeli mladi včasih težave s črkovanjem in pisanjem ter da so se počutili nelagodno, ker niso znali napisati kakšne besede. Pri refleksiji, ki je sledila vaji, smo se tako strinjale, da bi bilo poleg pisal dobro pripraviti tudi nekaj slik ali revij, ki bi nudile možnost lepljenja že napisanih ali narisanih besed oziroma predmetov. Deinet in Krisch (2009a) predlagata tudi uporabo sodobnih tehnologij, na primer za risanje, ki mlade bolj motivira.

Ob kritičnem pogledu na izvedeno vajo se nama zdi, da bi bilo poleg že omenjenih predlogov izboljšave dobrodošlo tudi kombiniranje obeh opisanih metod z vsemi udeleženi. To pomeni, da bi vsi, tako dekleta kot skupina mladostnikov, ki so se nam pridružili pozneje, sodelovali pri izvedbi obeh metod. Najprej pri metodi miselnih zemljevidov, ki bi omogočila refleksijo vsakdanjih življenjskih prostorov, na podlagi tega pa bi izvedli še možgansko nevihto potreb in želja, ki ostajajo nezadovoljene. Tako bi lahko obe metodi med seboj povezali in oblikovali bolj celostno sliko, dobljene ugotovitve pa bi nam pozneje lahko služile kot podlaga za osnovanje projektnega dela s skupino.

SKLEPI

Življenjski svet je osrednji prostor, tako fizični kot socialni, v katerem se giblje posameznik. Je izhodišče njegovih izkušenj, socialnih mrež in je prostor, v katerem poteka njegov vsakdan. Predstavljene metode nam omogočijo dobiti boljši vpogled v posameznikov življenjski svet ter razkrijejo, kako ga zaznava posameznik sam. Z aktivno participacijo posameznika metode ne omogočajo zgolj empatije v smislu razumevanja njegovega položaja, temveč tudi njegovo spreminjanje v zeleni smeri. Posameznik svoj življenjski svet

vrednoti na podlagi izkušenj, ki izhajajo iz njega ter ga tvorijo, zaradi česar se mu ta svet zdi samoumeven. Njegova aktivna udeležba v procesu raziskovanja življenjskega sveta mu omogoča kritično refleksijo ter na podlagi te ustrezno ravnanje in postopno spreminjanje vsakdanje realnosti.

Predstavljene teoretične koncepte življenjskega sveta, metode, ki omogočajo njegovo spoznavanje in refleksijo, ter najine praktične izkušnje raziskovanja življenjskih svetov bi radi sklenili z ugotovitvijo o pomembnosti povezovanja vseh treh naštetih elementov. Obenem bi radi poudarili, da opisani koncept ter metode dobijo pomen šele, ko jih reflektiramo ter dobljeno spoznanje prenesemo na polje delovanja. Želiva, da se aktivnost ne bi končala z zaključeno vajo, temveč bi z refleksijo vplivala na delovanje posameznikov, na spreminjanje njihovih (oz. naših) življenjskih svetov ter da bi, v končni fazi, izzvala spremembe tudi v širši socialni realnosti.

LITERATURA

- Bourdieu, P. (2003). *Sociologija kot politika*. Ljubljana: cf.
- Bourdieu, P. (2004). Oblike kapitala. V F. Adam in M. Tomšič (ur.), *Kompendij socioloških teorij* (str. 311–322). Ljubljana: Scripta.
- Coleman, J. S. (2004). Socialni kapital. V F. Adam in M. Tomšič (ur.), *Kompendij socioloških teorij* (str. 383–401). Ljubljana: Scripta.
- Community Sustainability*. (2004). Pridobljeno 5. 4. 2011 s svetovnega spleta: http://www.communitysustainability.info/aboutus/about_us.html.
- Deinet, U. (2009). Analyse und Beteiligungsmethoden. V Ulrich Deinet (ur.) *Methodenbuch Sozialraum* (str. 65–86). Wiesbaden. Pridobljeno 5. 4. 2011 s svetovnega spleta.: <http://books.google.si/books?id=jj8uKm6nAF0C&pg=PA65&dq=#v=onepage&q&f=false>.
- Deinet, U. in Krisch, R. (2009a). *Subjektive Landkarten*. Pridobljeno 5. 4. 2011 s svetovnega spleta: <http://www.sozialraum.de/subjektive-landkarten.php>.
- Deinet, U. in Krisch, R. (2009b). *Nadelmethode*. Pridobljeno 20. 3. 2009 s svetovnega spleta: <http://www.sozialraum.de/nadelmethode.php>.
- Dragoš, S. in Leskošek, V. (2003). *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Früchtel, F., Cyprian, G. in Budde, W. (2007). *Sozialer Raum und Soziale Arbeit. Fieldbook: Methoden und Techniken*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

- Gadamer, H. G. (1989). *Truth and method*. New York: The Crossroad Publishing Corporation.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Los Angeles: University of California in Press Berkeley.
- Hitzler, R. in Eberle, T. (2004). Phenomenological Life World Analysis. V F. Uwe, E von Kardoff, in I. Steinke (ur.), *A companion to Qualitative Research* (str. 67–71). London: Sage.
- Honer, A. (1993). *Lebensweltliche Ethnographie*. Wiesbaden: DUV.
- Honer, A. (2004). Life world Analysis in Ethnography. V F. Uwe, E. Von Kardoff, in I. Steinke (ur.), *A companion to Qualitative Research* (str. 113–117). London: Sage.
- Luckmann, B. (1970). The Small Life-Worlds of Modern Man. V T. Luckmann (ur.), *Phenomenology and sociology. Selected readings* (str. 275–290). London: Penguin Books.
- Lüdert, J. (2010). Habermas Revisited: Indigenous Lifeworld(s) Today. *Journal of Indigenous Studies Network (ISN)*, XXI (3). Pridobljeno 5. 4. 2011 s svetovnega spleta: <http://indigenouspolicy.org/ipjcms/Articles/VolXXINo4/HabermasRevisitedIndigenousLifeworldsToday/tabid/129/Default.aspx>.
- Moran, D. (2000). *Introduction to phenomenology*. Routledge.
- Pfadenhauer, M. (2005). Ethnography of Scenes. Towards a Sociological Life-world Analysis of (Post-traditional) Community-building. *Forum: Qualitative Social Research*, 6 (3). Pridobljeno 20. 3. 2009 s svetovnega spleta: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/23/49>.
- Schutz, A. in Luckmann, T. (1980). *The Structures of the Life World V. 1*. Illinois: Northwestern University Press.

STROKOVNI ČLANEK, PREJET NOVEMBRA 2011.